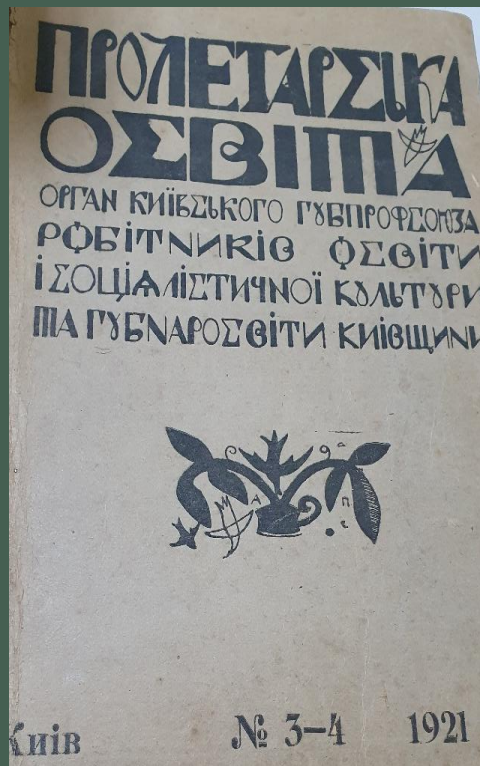

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА УКРАЇНИ ПОЧАТКУ 1920-х
РОКІВ ЯК ПУБЛІЧНИЙ ДИСКУРС:
ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПЕРІОДИКИ З ФОНДІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ

Що на часі.

Перед українськими педагогами несподівано, як щастя, одкрився ширший простір для творчості, для з'ужитку всіх творчих сил і можливостей, що досі спали або витрачалися на цілі, цілком протилежній загальній ітній меті. Вільна думка українського педагога, вільна творчість його, діятивна, завзятість, захват і радість до життя й творчої праці з перших

Шкільна хроніка.

Міністр В. П. Науменко. 22-го жовтня н. р., після порозуміння Національного Союзу з урядовими колами, міністром освіти призначено П. Я. Стебницькою, відомого українського діяча, що писав у пресі під псевдонімом П. Смуток. Але вже 14 листопаду оголошено державний переворот на Україні.

Ріжні звістки.

Ж-В Центральному Бюро Всеукраїнської Учительської Спілки. В центральній учительській організації України весь час перелодився напружена робота по організації вчителів та обороні його професійних інтересів. Останні дні пере-

них частин України. З метою налагодити організацію на місцях було видано відповідний циркуляр.
З прибуттям Добровольчої Армії з виданням відповідних циркулярів Ц. Б. звернуло всю увагу на становище української

Шкільна хроніка.

Українське учительство в нових освітніх обставинах.

Два державних акти нової влади на Україні, а саме, декларація генерала Денікіна і „Основні положення“, що їх наведено в наказі № 22 ген. Майнаєвського, безумовно залишать свій слід в цих виявленнях українського громадянства й учительства, котрі, яко

Націоалізація Школи.

За останні часи багато було зунгів до свідомості українського громадянства. Теоретично ми всі давно знайомі з більшістю цих лозунгів і здавалися вони нам досить ясними, зрозумілими і необхідними в тому далекому, майбутньому житті, до якого линули наші мрії і які на

Статут Всеукраїнської Спілки Вчителів і діячів народної освіти, ухвалений установчими зборами Спілки.

Програма і тактика Спілки.

Що на часі.

Педагогічні републікації

Шкільна хроніка.

ОСВІТНЯ ХРОНІКА

на сторінках періодичних видань

1917–1920 рр.

(з фондів Педагогічного музею України)

Шкільна хроніка.

Українське учительство в нових освітніх обставинах.

Два державних акти нової влади на Україні, а саме, декларація генерала Денікіна і „Основні положення“, що їх наведено в наказі № 22 ген. Майнаєвського, безумовно залишать свій слід в цих виявленнях українського громадянства й учительства, котрі, яко результат попереднього національного життя.

Націоалізація Школи.

За останні часи багато було вкинуто лозунгів до свідомості українського громадянства. Теоретично ми всі давно знайомі з більшістю цих лозунгів і здавалися вони нам досить ясними, зрозумілими і необхідними в тому далекому, майбутньому житті, до якого линули наші мрії і які на

Статут Всеукраїнської Спілки Вчителів і діячів народної освіти, ухвалений установчими зборами Спілки.

Програма і тактика Спілки.

Освітня хроніка на сторінках періодичних видань 1917–1920 рр.

Освітня хроніка на сторінках періодичних видань 1917-1920 рр. (з фондів Педагогічного музею України) / Педагогічний музей України; [укладачі : В.О. Гайдей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. Київ : ПМУ, 2017. 182 с. (Сер. «Педагогічні републікації» ; вип. 4).

«Вільна українська школа» (Київ, 1917—1920)
«Подільська воля» (Вінниця, 1917),
«Просвітянин кооператор» (Ромни, 1919—1920),
«Пролетарська освіта» (Київ, 1920—1921),
«Мир труда» (Харків, 1918—1919).

C.171-172

Звіт про роботу бібліотечної секції Губнаросвіти Київщини з 1 січня по 1 листопада 1920 р.

Праця бібліотечної секції Губнаросвіти Київщини з 1 січня по 1 листопада 1920 р. Загальні відомості.

На 1 листопада 1920 року в сітку бібліотек бібліотечної секції київського губерніального відділу Народної освіти входило дев'ять бібліотек-читалень, три книжних комори й підсекція пересувних бібліотек.

а) Постійні бібліотеки знаходяться в різних частинах м. Києва й обслуговують населення самого Києва.

б) Книжні комори існують переважно для відпуску книжок на повіти Київщини (для шкіл, різних культурно-освітніх установ і т. і.), а також для постачання книжками різних установ та організацій м. Києва.

в) Підсекція пересувних бібліотек на 1 листопада 1920 р. нараховувала до 23 бібліотек і обслуговувала головним робом фабрики, заводи та різні підприємства, що знаходяться переважно на околицях Києва, а також різні громадські та військові установи.

Постійні бібліотеки на 1 листопада 1920 р. знаходились у м. Києві по такій адресі:

1. Бібліотека ім. Драгоманова — Воскресенський пр., ч. 3.

2. Бібліотека ім. Т. Г. Шевченко — Кузнечна вул., ч. 107.

3. Бібліотека ім. Коцюбинського — В.-Васильківська (буд. Троїцького Народного Дому).

4. Бібліотека ім. Котляревського — Тургенівська, ч. 1.

5. Бібліотека ім. Михайличенко — Провіантська 4.

6. Бібліотека ім. Франко — Олександрівська (б. Публична бібліотека).

7. Бібліотека ім. М. В. Гоголя — Предслав'янська, ч. 30.

8. Бібліотека ім. Грінченко — Львівська, ч. 42.

9. Бібліотека ім. Ушинського — В. Володимирська (буд. Педагогічного музею)...

Праця губерніальної бібліотечної секції поділялась на чотири галузі:

1. Підсекція загально-освітніх бібліотек.

2. Підсекція дитячих бібліотек.

3. Підсекція пересувних бібліотек.

4. Підсекція постачання (книжні комори).

Загальна кількість співробітників у бібліотеках губерніально-бібліотечної секції на листопад 1920 року була до 109 чоловік...

П. Заволока.

Пролетарська освіта, 1921, № 3—4 (грудень 1920 — січень 1921), с. 47—50

Схема підсекції загально-освітніх бібліотек.

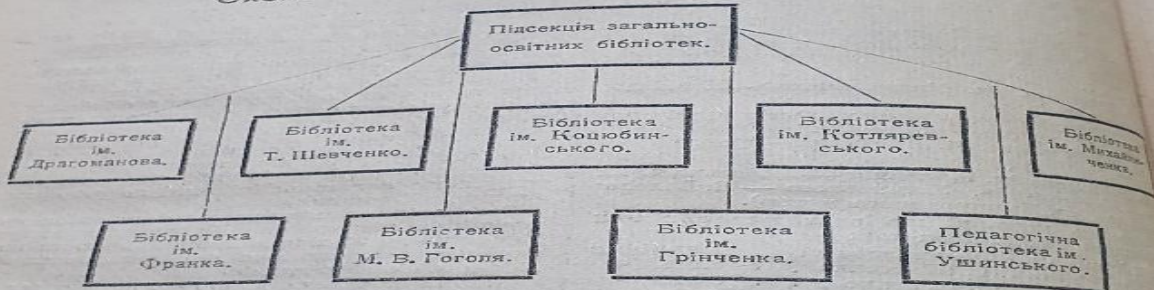
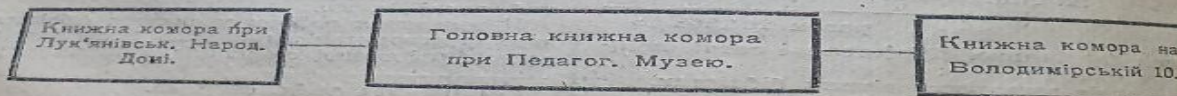

Схема підсекції книжних комор.

Праця губерніяльної бібліотечної секції поділялась на чотири галузі:

1. Підсекція загально-освітніх бібліотек.
2. Підсекція дитячих бібліотек.
3. Підсекція пересувних бібліотек.
4. Підсекція постачання (книжні комори).

Загальна кількість співробітників у бібліотеках губерніяльно-бібліотечної секції на листопад 1920 року була до 109 чоловік...

Праця бібліотечної секції Губнаросвіти Київщини з 1 січня по 1 листопад 1920 р.

I.

Загальні відомости.

На 1 листопаду 1920 року в сітку бібліотек бібліотечної секції Київського губерніяльного відділу Народньої Освіти входило дев'ять бібліотек-читальень, три книжні комори й підсекція пересувних бібліотек.

а) Постійні бібліотеки знаходяться в різних частинах м. Києва й обслуговують населення самого Києва.

б) Книжні комори існують переважно для відпуску книжок на повіті Київщини (для шкіл, різних культурно-освітніх установ і т. п.), а також для постачання книжками різних установ та організацій м. Києва.

в) Підсекція пересувних бібліотек на 1 листопад 1920 р. нараховувала до 23 бібліотек, обслуговувала головним робом фабрики, заводи та різні підприємства, що знаходяться переважно на околицях Києва, а також різні громадські та військові установи.

Постійні бібліотеки на 1 листопаду 1920 р. знаходились у м. Києві по такій адресі:

1. Бібліотека ім. Драгоманова—Воскресенський пр. ч. 3.
2. Бібліотека ім. Т. Г. Шевченка—Кузнечна ст. ч. 107.
3. Бібліотека ім. Коцюбинського—В.-Васильєвська (буд. Троїцького Народнього Дому).
4. Бібліотека ім. Котляревського—Тургенівська ч. 1.
5. Бібліотека ім. Михайличенка—Провіантська ч. 4, пом. 8.
6. Бібліотека ім. Франка—Олександрівська Публична бібліотека).
7. Бібліотека ім. М. В. Гоголя—Предслав'янська ч. 30.
8. Бібліотека ім. Грінченка—Львівська ч. 42.
9. Бібліотека ім. Ушинського—В.-Володимирська (буд. Педагогічного музею).

Кількість книжок, що знаходяться в цих бібліотеках поділяється так:

Бібліотека ім. Драгоманова	19 834	назв
» ім. Т. Г. Шевченка	8 218	»
» ім. Коцюбинського	9 344	»
» ім. Котляревського	7 981	»
» ім. Михайличенка	4 317	»
» ім. Франка	154 000	»
» ім. М. В. Гоголя	7 525	»
» ім. Грінченка	16 189	»
» ім. Ушинського	12 900	»

разом 204.308 »

Праця губерніяльної бібліотечної секції поділялась на чотири галузі:

1. Підсекція загально-освітніх бібліотек.
2. Підсекція дитячих бібліотек.

3. Підсекція пересувних бібліотек.

4. Підсекція постачання (книжні комори).

Загальна кількість співробітників у бібліотеках губерніяльно-бібліотечної секції на листопад 1920 року була до 109 чоловік.

Співробітників майже всі з середньою освітою й з педагогічним складом; решта—відсоток приблизно 18 — люди з вищою освітою, кваліфіковані робітники — фахові бібліотечні справи.

II.

Зовнішня праця бібліотек та комор.

На протяжі десяти місяців велась в бібліотеках читальнях звичайна видача книжок, і чому найбільший попит був на історичне і мистецтво (90 відсотків), а решта—на науковий і літературний книжки.

Загальна кількість відвідувачів у дев'яти бібліотеках-читальнях за десять місяців була 237.524 чол.

Склад читачів поділявся таким робом:

дети	73	відсотків
радянські робітники	8	»
червоноармійці	2	»
вчителі, то що	3	»
примітні	14	»

Книжки видаються під заставу, розмір грошей від 10 до 150 карб., а також під поруку.

Книжки, що знаходяться в бібліотеках задовольняють цілком читача, котрий вимогою (сучасної) літератури, а також і висхідної, котрої майже нема в бібліотеках.

На це звернено серйозну увагу й бібліотеки починаючи з серпня б. р., поповнюються (до, поприху, націоналізованими та репрізованими книжками).

В цей час, коли пишеться ця стаття, ська філія Всеукраїнської літературно-бібліотечної секції 8 відсотків цієї літератури, що належали Київщині по розв'язанню (Харькова).

Всі репрізовані книжки головним чином поділялись між повітами Київщини, куди надіслано до 95 відсотків всієї кількості книжок, чим і пояснюється мале поповнення бібліотек м. Києва книжками.

Головна бібліотека, крім того, поділяється на дві частини: бібліотека для дорослих та бібліотека для дітей.

В останній часи звернено особливу увагу на бібліотеки для дітей: підбирається склад бібліотекарів (до них—нерівномірно люди з вищою освітою, встановлюються виставки книг, лекції, то що).

Переведення реформ у дитячих бібліотеках переводиться зараз дуже інтенсивним темпом бібліотечної секції згідно з вимогами

* Дивись табл. стор. 48.

Постійні бібліотеки на 1 листопада 1920 р. знаходились у м. Києві по такій адресі:

1. Бібліотека ім. Драгоманова — Воскресенський пр., ч. 3.
2. Бібліотека ім. Т. Г. Шевченко — Кузнечна вул., ч. 107.
3. Бібліотека ім. Коцюбинського — В.-Васильківська (буд. Троїцького Народного Дому).
4. Бібліотека ім. Котляревського — Тургенівська, ч. 1.
5. Бібліотека ім. Михайличенко — Провіантська, 4.
6. Бібліотека ім. Франко — Олександрівська (б. Публічна бібліотека), 172
7. Бібліотека ім. М. В. Гоголя — Предслав'янська, ч. 30.
8. Бібліотека ім. Грінченко — Львівська, ч. 42.
9. Бібліотека ім. Ушинського — В. Володимирська (буд. Педагогічного музею).

У 1918 р. з ініціативи студента П. Тичини , В. Магеровського , Г. Верьовки за сприяння Товариства цивільної робітничої кооперації в Києві відкрито другу бібліотеку Б. д. д. (з квітня 1920 р. вона стала носити ім'я Т. Г. Шевченка. Нині - **Центральна бібліотека ім. Т. Г. Шевченка для дітей м. Києва**

Київську бібліотеку для дітей було створено в лютому 1919 р. за сприяння відомих діячів культури – поета Павла Тичини та Василя Магеровського, першого завідувача бібліотеки (у подальшому – директора Республіканської наукової медичної бібліотеки Міністерства охорони здоров'я УРСР, нині – **Національна наукова медична бібліотека України** та бібліотеки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, нині – **Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка**). Займала п'ять кімнат загальною площею 123 м² у будівлі за адресою: вул. Пролетарська (з 2014 р. – вул. Антоновича), 107, поблизу сучасного Палацу «Україна». Основою її фондів стало зібрання бібліотеки Товариства цивільної робітничої кооперації, в якій деякий час працював В. Магеровський.

Мандат Бібсекції Губнаросвіти
голови бібліотечного колективу
П. Тичині

У квітні 1920 р. за пропозицією П. Тичини бібліотеку названо іменем Т. Шевченка. Деякий час П. Тичина сам працював в ній і був головою бібліотечного колективу. 1 березня 1921 р. від бібліотечної секції Губнаросвіти П. Тичина отримав мандат, що зобов'язував його **«допомагати поширенню культурно-просвітницької праці»** бібліотеки для дітей.

При установі були організовані і діяли літературний та хоровий гуртки, першим керівником яких був Григорій Верьовка, згодом видатний український композитор, керівник всесвітньо відомого академічного хору. На репетиції та концерти гуртківців приходили знані поети і музиканти. Відомо, що серед них бував і відомий український поет Максим Рильський.

Одним із перших директорів бібліотеки була **Тетяна Букрєєва**, яка очолювала заклад протягом 40 років (1924–1964).

У 1930-х роках бібліотека перебувала в підпорядкуванні Наркомосу **УРСР**.

З часом установа набула статусу районної бібліотеки для дітей (РБД) ім. Т. Г. Шевченка Московського (нині – Голосіївський) району м. Києва. Наприкінці 1940 р. фонд книгозбірні налічував 18 500 пр., читачів було майже 3 тис. осіб.

У роки Другої світової війни, під час окупації Києва, бібліотеку було зачинено, а особливо цінні та рідкісні видання директорка та її колеги розібрали по домівках. Книгозбірня відкрилась і розпочала активну роботу лише в 1948 р. Пріоритетними завданнями колективу були виховна робота та залучення дітей до **читання**.

Відкриття в післявоєнні роки в столиці УРСР нових **бібліотек для дітей** спричинило необхідність створення організаційно-методичного центру для координування їхньої роботи. Таким центром і стала РБД ім. Т. Г. Шевченка

Київську бібліотеку для дітей було створено в лютому 1919 р. за сприяння відомих діячів культури – поета Павла Тичини та Василя Магеровського, першого завідувача бібліотеки. У квітні 1920 р. за пропозицією П. Тичини бібліотеку названо іменем Т. Шевченка. Деякий час П. Тичина сам працював в ній і був головою бібліотечного колективу. 1 березня 1921 р. від бібліотечної секції Губнаросвіти П. Тичина отримав мандат, що зобов'язував його «допомагати поширенню культурно-просвітницької праці» бібліотеки для дітей. При установі були організовані і діяли літературний та хоровий гуртки, першим керівником яких був Григорій Верьовка, згодом видатний український композитор, керівник всесвітньо відомого академічного хору. На репетиції та концерти гуртківців приходили знані поети і музиканти. Відомо, що серед них бував і відомий український поет Максим Рильський.

**Бібліотека ім. Ушинського - В.
Володимирська (буд. Педагогічного музею).**

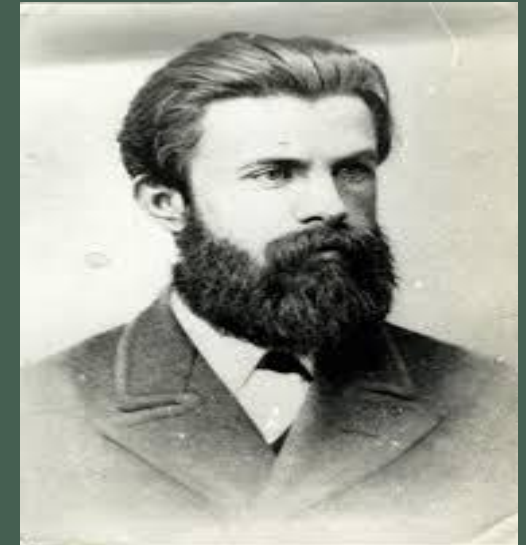
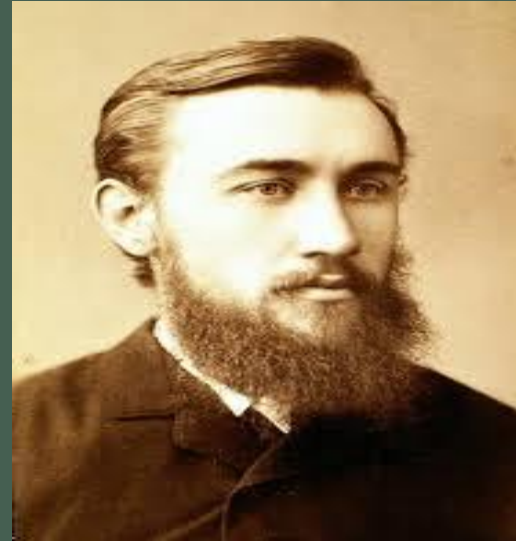
Відомо, що бібліотечний фонд, нараховував понад 7 тисяч томів книг наукового і педагогічного змісту.

Крім того, щорічно передплачували для музею 50 назв педагогічних російських та іноземних журналів

Процеси українізації 1920-тих років стали певним культурним піднесенням, про що свідчать імена на честь яких названо бібліотеки. Це письменники, поети, громадсько-політичні діячі, з якими вже у кінці 30-тих років радянська влада активно розпочне боротись, маркуючи багатьох з них як «буржуазних націоналістів», «контрреволюціонерів» або «шкідників»:

Борис Грінченко, Михайло Драгоманов,
Михайло Михайличенко та інші.

Н. М. Зубкова

АРХІВ І БІБЛІОТЕКА
ВИДАТНОГО ДІЯЧА
УКРАЇНСЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА
Б. Д. ГРІНЧЕНКА

**Гнат Васильович
Михайличенко** (літературний
псевдонім *Ігнатій Михайлич*;

український письменник і політичний
діяч, член Центральної Ради.
Автор «Блакитного роману»
(Харків, 1921) — одного з найтаємничіших
творів в українській літературі.

Ж и т т я .

Безмежний степ,
Дростір, безкраї
Кругом лиш горе
І печалі,
Отсе: життя!

Бурливий степ,
Гудить вітрами,
Терпить людина
До безтями,
Отсе: життя!

Орлиний лет
І вир хаосу,
Ведуть людину,
Голу, босу,
Отсе: життя!

Високий лет
І дум простори,
Найде людина?
Ні—ніколи!
Отсе: життя!
Київ, 16. VI. 1920.

Йосиф Гріх.

Гей! Сонця блеск,
Всі світла чари,
Недолі, вири,
І примари,
Отсе: життя!

І зорів блеск,
Ясні зір очі,
Безсонні, дикі,
Мрачні ночі,
Отсе: життя!

Сон гордих дум,
Ідей змагання,
Нервів безсилля
І ридання.
Отсе: життя!

Скитальчий ум
Дух—шлях Е
Всі дикі муки
Прометея,
Отсе: життя!

**Володімир Антонович
Гадзінський** (псевдоніми — *Йосиф Гріх,
Оскар Редінг, Трипільський^[5], Стефан
Трипільський* | 21 серпня 1888 , Краків - 11
серпня 1932 , Одеса, український поет, пр
озаїк, критик, публіцист,
літературознавець, журналіст,
перекладач. Редагував
журнал «Пролетарська освіта» (1920).
Один із зачинателів «наукової» поезії в
Україні.

Оксана Матвійчук, кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник Педагогічного музею
України